

Nr 160.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1946/47 till fornminnesinventering; given Stockholms slott den 8 mars 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Tage Erlander.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Erlander, följande.

Under åttonde huvudtiteln i årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under punkten 54 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, beräkna för budgetåret 1946/47 till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Fornminnesinventering ett reservationsanslag av 49 200 kronor.

Under anslaget till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken ha sedan budgetåret 1938/39 anvisats medel till inventering av vårt lands fasta fornlämningar i syfte att i enlighet med det av 1937 års riksdag fattade beslutet om utarbetande av en på flygfotografering grundad ekonomisk karta kunna på denna upptaga dylika fornlämningar. De anvisade medlen ha uppgått till följande belopp, nämligen

för budgetåret 1938/39	kronor	8 600
»	»	1939/40 » 11 600
»	»	1940/41 » 9 000
»	»	1941/42 » 14 000
»	»	1942/43 » 14 000
»	»	1943/44 » 30 000
»	»	1944/45 » 40 000
»	»	1945/46 » 49 200.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien har hemställt, att till ifrågasättande ändamål måtte för budgetåret 1946/47 anvisas 81 000 kronor. I samband härmed har akademien anhållit om beredande av en fastare anställning inom riksantikvarieämbetet åt fyra tjänstemän, vilka året runt äro sysselsatta med inventeringsarbetet. Dessa skulle enligt förslaget beredas anställning i lönegraden Eo 18 under benämningen fältarkeologer. Därest erforderliga medel för detta ändamål anvisades under akademiens avlöningsanslag, skulle medelsbehovet för fornminnesinventeringen i övrigt kunna begränsas till i runt tal 58 500 kronor. Till stöd för sin framställning har akademien anfört i huvudsak följande.

Hittills har kartor med inlagda fornlämningar tryckts över Öland, Gotland och Kalmar län. Enligt uppgifter, som under hand inhämtats från kartverket, komme dess arbetsplan för år 1946 att avse cirka 40 kvadratmil inom Östergötland. Kostnaderna för fornminnesinventeringen inom detta fornminnesrika område beräknas sålunda:

Fältarbetet.

40 kvmil à 1 600 kronor per kvmil kronor 64 000

Byråarbetet.

4 man à 550 kronor per månad under 6 månader kronor 13 200
 Kartritningsarbeten » 3 828

Summa kronor 81 028.

Sammanlagda kostnaderna för de inventeringsarbeten, som behöva utföras under budgetåret 1946/47 för att sätta kartverket i stånd att inlägga fornlämningarna på den ekonomiska kartan, uppgå sålunda till 81 028 kronor, därav 64 000 kronor avse fältarbeten och 17 028 kronor materialets uppdrottande och bearbetning.

På sätt framgår av 1945 års åttonde huvudtitel, sid. 120, anhöll akademien i sina föregående år avlätna riksdagspetita, att ett antal s. k. fältarkeologer skulle beredas en fastare anställning genom deras placering å löneplan med lön från avlöningsanslag. Dessa fältarkeologer äro sysselsatta med fornminnesinventeringen, som beräknas pågå minst 45 år framåt, och avlönas från reservationsanslaget till fornlämningsvård och undersökning. Med hänsyn till fornminnesinventeringens samband med den ekonomiska kartläggningen, till vars fortsatta bedrivande slutlig ställning vid denna tidpunkt ännu icke tagits, ansåg sig dåvarande departementschefen emellertid icke kunna tillstyrka akademiens förslag om inrättande av fyra icke-ordinarie befattningar för dessa inventeringsförrättare.

Inventeringsarbetet bedrivs i fornminnesavdelningens regi med en platsledare samt 8 å 10 för ändamålet anställda förrättningsmän med akademisk utbildning. Dessa uppbära ett arvode av 300—550 kronor för månad jämte viss traktamentsersättning, samtliga förmåner utgående från nyssnämnda reservationsanslag. På förrättningsmännen måste ställas stora krav även så vitt angår sådana kunskaper, som ej kunna inhämtas genom akademiska studier. I främsta rummet kräves självfallet fornlämningskännedom och färdighet i kartering. Under senare år ha de mest kvalificerade inventeringsmännen måst tagas i anspråk även under den tid av året, då fältarbetena ej kunna bedrivas, för att bearbeta och överföra inventeringsmaterial från fältkartorna till de kartor, som skola tryckas, samt för att uppordna det insamlade materialet. De nämnda inventeringsmännen, som tjänstgjort 10 å 11 år, äro såväl vetenskapligt som praktiskt välmeriterade. Tre av dem ha avlagt filosofie licentiatexamen och en filosofie kandidatexamen. De ha uppnått en ålder av 31—36 år och ha bildat familj. Såsom ovan nämndes, hemställde akademien föregående år om inrättande av fyra tjänster i lönegraden Eo 15 för dessa inventeringsmän. Då förslag sedermera framlagts, att en del av de tekniska biträdena vid rikets allmänna kartverk, vilka biträden icke behöva någon speciell högre teoretisk utbildning, skulle placeras i lönegraden A 15, anser akademien det vara rimligt, att dessa fyra fältarkeologer, som alla avlagt akademisk examen, placeras i lönegraden Eo 18.

Akademien har däremot förklarat sig vara av den mening, att de från och med budgetåret 1944/45 gällande bestämmelserna rörande befordringsgången för amanuenspersonal vid riksantikvarieämbetet och statens historiska museum m. fl. s. k. lärda verk icke bör tillämpas på de fyra fältarkeologerna. *Akademiens personalförening* och *föreningen Sveriges yngre museimän* ha med anledning härav hemställt, att nämnda bestämmelser måtte tillämpas även för dessa fältarkeologer. Berörda föreningar anföra bland annat följande.

Akademiens personalförening: Akademiens uppfattning, som icke närmare motiverats, kan icke delas av personalföreningen. Fältarbetet bedrivs med 8—10 för ändamålet anställda förrättningsmän med akademisk utbildning. Det arbete, de mest kvalificerade av dessa fältarkeologer utföra, kan jämföras med övriga fältarbeten och undersökningar, som utföras av amanuenserna på fornminnesavdelningen. Härtill kommer, att materialet från fältarbetena måste bearbetas och uppordnas. För detta ändamål ha, som akademien även framhåller, de mest kvalificerade inventeringsmännen måst tagas i anspråk. Detta arbete kan icke sägas så avvika från de arbetsuppgifter, som nu ävila amanuenserna vid riksantikvarieämbetet, att någon skillnad i befordringsgången kan anses befogad.

Föreningen Sveriges yngre museimän: Principiellt synes det oss vara synnerligen otillfredsställande, att akademiskt utbildade fackmän under en lång följd av år kunna användas till utförande av nödvändiga, löpande arbetsuppgifter vid en statsinstitution utan att ens vinna den rättsliga säkerhet i avlönings- och anställningsförhållanden, som en extra ordinarie befattning skulle innebära. Att i föreliggande fall välmeriterade förrättningsmän stått till akademiens förfogande under ända upp till 10 år, utgör i och för sig ett talande exempel på, vilka små möjligheter de fackutbildade, yngre museimännen länge haft till säkrad utkomst och befordran inom sitt fack.

Statskontoret anför, efter att ha erinrat om frågans tidigare behandling, i huvudsak följande.

Med hänsyn till att fältarkeologerna i motsats till de tekniska biträdena vid rikets allmänna kartverk ha högre teoretisk utbildning, har akademien i nu föreliggande framställning hemställt, att ifrågavarande fyra fältarkeologer skulle uppflyttas till högre lönegrad än tidigare föreslagits, nämligen till lönegraden Eo 18. I anledning härav må framhållas, att förevarande befattningshavare som regel ha ett säsongbetonat arbete. Ifrågavarande arvodsbefattningar torde också ha avsetts såsom utbildningstjänster för yngre akademiker. Därest emellertid det oaktat helårsanställning skulle anses böra beredas omförmälda fyra fältarkeologer, torde i vart fall statsmakternas slutliga ställningstagande till förslaget angående organisationen av den fortsatta ekonomiska kartläggningen böra avvaktas. Statskontoret, som i utlåtande den 14 december 1944 avstyrkt den föreslagna differentieringen av de tekniska biträdesbefattningarna och föreslagit bibehållande av en placering av dessa i 11 lönegraden, kan för sin del icke tillstyrka en högre lönegrads-placering för fältarkeologerna än den, som tidigare föreslagits, eller 15 lönegraden.

Det av statskontoret åberopade förslaget angående den fortsatta ekonomiska kartläggningen har numera av Kungl. Maj:t upptagits till slutligt avgörande. I en den 22 februari 1946 dagtecknad *proposition* (nr 106) angående anslag till rikets allmänna kartverk för budgetåret 1946/47 m. m. har sålunda nämnda förslag blivit föremål för behandling. Av nämnda proposition inhämtas bland annat följande.

Riksdagens beslut år 1937 angående den ekonomiska kartläggningen (*propositionen* nr 237, riksdagens skrivelse nr 287) innebar bland annat, att den ekonomiska kartan skulle grundas på en genom flygfotografering och på fotogrammetrisk väg upprättad fotokarta i skalan 1:10 000. Å fotokartan skulle efter fältarbeten inläggas fastighetsindelning, kommunikationsleder, sjöar och större vattendrag, bebyggelse, viktigare kraftledningar, *fornlämningar* samt av ägoslagen åker och trädgård. Den ekonomiska kartläggningen skulle i stort sett omfatta hela landet utom vissa delar av Värmlands och Kopparbergs län samt Norrlands inland. Kartläggningen skulle omfatta i runt tal 1 970 kvadratmil och beräknades kunna efter en femårig utbyggnadsperiod fullbordas under en tid av 30 år.

Kartverkets planerade utbyggnad fullföljdes under tiden till och med budgetåret 1939/40 men ställdes därefter på framtiden. Under krigsåren har den för civila kartarbeten avsedda personalen i stor utsträckning måst tagas i anspråk för militära ändamål, vilket medfört inskränkningar i de ekonomiska kartarbetena.

Enligt ett den 7 oktober 1944 avgivet betänkande, utarbetat av expeditionschefen i jordbruksdepartementet G. A. Bouveng såsom utredningsman, skulle den ekonomiska kartläggningen fortsättas enligt de vid 1937 års riksdag fastställda grunderna och den under krigsåren uppkomna förseningen inhämtas genom en forcering av kartarbetena under en tid av åtta år.

Kungl. Maj:ts ställningstagande till frågan om den ekonomiska kartläggningens fortsatta bedrivande innebär, att detta arbete skall bedrivas så, att den ekonomiska kartan kan vara fullbordad på en tid av 15 år i stället för beräknade omkring 30 år. För att möjliggöra denna forcering föreslås i propositionen betydande personal- och anslagsförstärkningar för rikets allmänna kartverk. Sålunda förordas för kartverkets ekonomiska kartbyrå en ökning av personalen från 56 till 139 befattningshavare, varav 72 »kartassistenter» mot för närvarande 18 »tekniska biträden». Kartassistenter föreslås placera i följande lönegrader:

5	kartassistenter i lönegraden	A	15
3	»	»	Eo 15
17	»	»	A 12
12	»	»	Eo 12
25	»	»	Ex 12
10	»	»	Ex 7.

Härvid har förutsatts, att en viss beföringsgång normalt skall tillämpas, så att vederbörande efter visst antal år erhåller en placering i 12 lönegraden. Antalet tjänster i 15 lönegraden har ansetts böra bestämmas närmast i förhållande till arbetsuppgifterna men dock avvägas så, att tjänstemän i 12 lönegraden, som på grund av sina kvalifikationer äro väl förtjänta därav, kunna vinna beföringen till 15 lönegraden. I jämförelse med nuvarande förhållanden innebär Kungl. Maj:ts förslag bland annat *dels* en allmän höjning av normallönegraden för ifrågasvarande personal från 11 till 12 *och dels*, att befattningarna differentieras så, att de mest kvalificerade kunna beredas anställning i 15 lönegraden.

1937 års riksdagsbeslut rörande vårt lands ekonomiska kartläggning enligt en på flygfotografering grundad metod innebär bland annat, att fasta fornlämningar skulle utmärkas på den ekonomiska kartan. Det förutsattes därvid, att, eftersom beståndet av fasta fornlämningar endast ofullständigt är känt, en inventering skulle ske genom fältundersökningar. Hittills har också inventeringsarbetet hållit jämna steg med kartläggningsarbetena i övrigt. De trakter av landet, vilka under en sommarsäsong bli föremål för kartverkets fältrekognoseringar, genomforskas sålunda samtidigt av riksantikvarieämbetets fälttarkeologer i syfte att en så fullständig bild som möjligt skall erhållas av traktens fornlämningsbestånd. Under vinterhalvåret sker så arbetet med systematisk genomgång av det vid inventeringen insamlade materialet, vilket efter vetenskapliga metoder granskas, förtecknas och ordnas; detta arbete utföres för närvarande av de i ärendet omfördälda, heltidsanställda fyra fälttarkeologerna. Samtidigt utmärkas fornlämningarna i samarbete med kartverket på den blivande ekonomiska kartan. I samförstånd med kartverket har därvid numera ordnats så, att även själva ritningsarbetet numera utföres av riksantikvarieämbetets personal.

Departementschefen.

Den systematiska inventering av vårt lands fasta fornlämningar, som sålunda numera påbörjats, har, enligt vad jag under hand inhämtat, redan givit synnerligen betydelsefulla resultat. Antalet kända fornlämningar har högst väsentligt ökats, i vissa trakter flerdubblats. Det är givet, att ett fullföljande av det påbörjade inventeringsarbetet kommer att kunna få en grundläggande betydelse för kännedomen av vårt lands fornhistoria, särskilt dess bebyggelsehistoria.

Den forcering av arbetena med färdigställandet av den ekonomiska kartan, som i annat sammanhang förordats, kommer att få till följd, att arbetet med fornminnesinventeringen måste forceras i motsvarande takt, vilket givetvis kommer att påverka anslagsbehovet. Under hand har jag inhämtat, att den ökning av kartverkets resurser, som i särskild proposition ifrågasatts, icke beräknas kunna komma att redan för instundande fältarbets-säsong medföra någon mera betydande utvidgning av den markyta om cirka 40 kvadratmil, som avsetts skola då bli föremål för fältrekognoseringar. Detta medför i sin tur, att anslagsbehovet för fornminnesinventeringar för nästa budgetår, enligt vad jag inhämtat, kan väntas stanna inom en ram av i runt tal 95 000 kronor. Jag erinrar, att vitterhetsakademien i sina petita räknat med ett belopp av 81 000 kronor såsom erforderligt.

I samband med anslagsäskandena för nästa budgetår torde akademien böra framlägga utförligt motiverat förslag rörande de åtgärder, som må befinnas påkallade med anledning av den forcering av kartarbetena, som kan komma att beslutas av innevarande års riksdag. Förslaget torde böra åtföljas av så noggranna kostnadsberäkningar som möjligt samt av en redogörelse för vunna och väntade arbetsresultat och deras betydelse för den vetenskapliga forskningen. Det synes mig nämligen önskvärt att få en klarare bild av inventeringsarbetets betydelse i belysning av de kostnader, arbetet kan väntas medföra.

Den ökade takten i kartläggningen kan måhända mer eller mindre genomgripande påverka den organisation, som uppbyggt för fornminnesinventeringens bedrivande. Innan statsmakterna satts i tillfälle att taga ställning till de förändringar av organisatorisk natur, som kunna föranledas av arbetets forcering, ser jag mig icke i stånd att förorda akademiens förslag om beredande av extra ordinarie ställning åt de fyra fältarkeologer, vilka året runt äro sysselsatta med inventeringsarbetet och det insamlade materialets bearbetning. En viss förbättring av deras löneförhållanden synes emellertid påkallad redan nu. Jag förordar för egen del, att ifrågavarande fyra fältarkeologer tills vidare från och med nästa budgetår tillerkännas arvoden, motsvarande de kontanta löneförmåner, som tillkomma tjänstemän i lönegraden Eo 18: 17, d. v. s. i nuvarande indexläge i runt tal 700 kronor i månaden, däri inbegripet provisoriskt lönetillägg. Dessa högre arvoden torde kunna rymmas inom förut angivna kostnadsram av 95 000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts förordar jag, att ifrågavarande anslag för nästa budgetår uppföres med 95 000 kronor, samt hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Fornminnesinventering* för budgetåret 1946/47 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 95 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Sandberg.
